

KUR'AN'A GÖRE MAHLÛKATIN ESTETİZE EDİLMESİ

Being Beautified of the Creature According to Qoran

Dr.Hikmet KOÇYİĞİT

Evrenpaşa İ.Ö.O. Erzurum

e-posta: hikmet_0216@hotmail.com

Öz: Kendisi büyük bir estetik değere haiz olan Kur'an, Allah'ın en güzel isimlere (Esmâül Hüsnâ) sahip olduğunu ve insanın en güzel surette yaratıldığını ifade eder. Kur'an'a göre yeryüzü bitkilerle, gökyüzü yıldızlarla güzelleştirilmiştir. Ayrıca insanların sahip oldukları çeşitli hayvanların ve hizmetlerine sunulan her nimetin estetik bir yönü de vardır. Söz gelimi elbisenin esas işlevi, insanı dış etkilerden korumak, tali fonksiyonu ise onu güzelleştirmektir. Bu bakımdan Kur'anda estetik ile fayda iç içedir.

Kur'andan anlaşıldığı kadarıyla bir şeyin estetik obje haline gelmesinde bir takım öğelerin bulunması gerekmektedir. Mesela denge ve sağlık(2/Bakara,68), temizlik(9/Tevbe,108), biçim(64/Teğabün,3), renk(2/Bakara,69), oran(95/Tin,4) ve rahatsızlık vermeme(2/Bakara,263). Dolayısıyla Kur'an estetik bağlamda sadece görüntüyü değil, ses, söz, tevazu ve ahlak gibi olguları da insanı güzelleştiren unsurlar olarak zikretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Güzel, Estetize etme, Estetik, Mahlûkat.

Abstract: Qoran which has a big aesthetic value, explains that man has been created by considering the most beautiful way. And Qoran emphasizes that God has the most beautiful names. According to Qoran, sky has been adorned with stars, earth has been adorned with plants. In addition, every benefication which people have, has been offered to the various animals. And every benefication has an aesthetic way too. For example, the function of the clothes is to protect people from the external effects. But its second function is to make people appear beautiful. So aesthetic and profit have been thought with together.

If we consider Qoran, some of the components have been necessary for the thing which aims at transforming into an aesthetic object. For instance: balance and health(2/Bakara,68), cleanness(9/Tevbe,108), shape(64/Teğabün,3), colour(2/Bakara,69), proportion(95/Tin,4) and preventing discomfort(2/Bakara,263). By this way, Qoran emphasizes not only image but also the facts such as sound,

speech, humility and moral sense by analyzing them in the aesthetic concept. And Qoran accepts these facts as the components that make people appear beautiful.

Keywords: Qoran, Beautiful, Being Beautified, Aesthetic, Creature.

Giriş

Kur'anın, insanın en güzel şekilde biçimlendirildiğinden, yeryüzünün bitkilerle, semanın yıldızlarla süslenmiş olduğundan bahsetmesi ve bütün bunları birer inceleme nesnesi kılması ilk etapta dikkat çekici bir husustur. Kur'anın anlatımından öğrendiğimiz kadarıyla estetik bir duruş sergileyen her varlık aynı zamanda dünya nizamının mühim bir parçasıdır.

Bütün mahlûkat, Allah'ın isimlerinin bir tecellisi olması itibarıyla çeşitli içerik ve görünlere sahiptir. Bu yönüyle Allah'ın isimleri birbiriyle iç içe ve bağlantılıdır. Allah'ın Cemil, Bedi' gibi isimlerinin bir tecellisi olan güzellik de mücerret bir olgu olmayıp başka sıfatlarla irtibatlıdır. Bazı âlimlere göre Allah'ın Cemil isminde Vedud ve Rahim isimleri mündemiçtir. Bu yüzden hem hüsündür hem de muhabbetir.¹ Dolayısıyla güzellik aynı zamanda sevginin de kaynaklarından birisidir. Nitekim Kınalızade(ö. 979/1572) esbâb-ı muhabbetin beş tane olduğunu belirterek bunlardan dördüncüsünün mahabbet-i cemel olduğunu ifade etmiştir.²

Kur'anın ifadesine göre insan en güzel kıvamda yaratılmıştır(95/Tin,4). İnsanın en güzel kıvamda yaratılmış olması onu güneşe karşı çok duyarlı bir hale getirmiş ve insanlık tarihinin en önemli etkinliklerinden olan güzel sanatlar olgusu temayüz etmiştir. Bir cazibe kaynağı olan güzellik, insanlar tarafından çok defa bir prestij unsuru olarak algılanmıştır. Öte yandan meşakkat yurdu olan dünyanın sıkıntılarında bir parça olsun rahatlamak için güzelle meşgul olmak insanın vazgeçilmezlerinden biri haline gelmiştir. İhtimal ki mahlûkat, estetik bir boyuta sahip olmasıydı, insan hayatı daha sıkıntılı bir hal alabilirdi. Biraz daha abartılı bir ifadeyle estetiğin en önemli öğelerinden olan renk ve biçim olmasaydı dünya çekici ve güzel olmaz, insan dünya için çalışıp çabalamak istemezdi. Dolayısıyla asırlardan beri süregelen bu büyük kültür, teknik ve medeniyet ortaya çıkmazdı.³

Güzellik tutkusu aslında insanın mutlu ve zengin yaşam isteğinin bir göstergesidir. Zira yaşam standartları artan her insan, kendisini, oturduğu meskeni ve çevresini estetize etme gayreti içine girmektedir. Özellikle imajın ön plana çıktığı günümüzde giyim kuşamdan plastik cerrahiye kadar

¹ Nursi, Said, *Sözler*, Söz Basım Yayın, 6. bsk. İstanbul 2004, s.856

² Kınalızade Ali Çelebi, *Ahlak-ı Alai*, Haz: Mustafa Koç, Klasik Yayınları, 1.bsk., İstanbul 2007, s.432

³ Okçu, Abdülmecit, "Kur'an'da Renkler", (s.127–163) AÜİFD, Sayı:28, Erzurum 2007, s.157

güzel görünmeyi hedef alan birçok sektör boy göstermiştir. Bu tür sektörler aynı zamanda insandaki güzellik arzusunun ne denli fitri ve köklü olduğunun birer işareti sayılabilir. Fakat bütün bunlara rağmen estetik, birinci derece ihtiyaçlardan kabul edilmemektedir. Nitekim hümanist psikolojinin ünlü ismi Maslow(1908–1970), ihtiyaçlar hiyerarşisinde estetik ihtiyacı son sırada zikreder. Ona göre bu sıralamada 1- fiziksel ihtiyaçlar 2- güvenlik ihtiyacı 3- ait olma ve sevme ihtiyacı 4- saygınlık ihtiyacı 5- kendini gerçekleştirme ihtiyacı 6- estetik ihtiyaç⁴ yer almaktadır.

Öte yandan maddi güzelliklerin zenginlikle yakın bir ilişkisi olduğu gözükmemektedir. Kur'an perspektifinden de bunu anlamaktayız. Söz gelimi Hz. Süleyman ile ilgili beyana baktığımızda onun yüksek estetiğe sahip saltanatının alt yapısında onun maddi refahı ve zenginliği yatmaktadır. Aynı şekilde başkalarını kendine cezbedecek yapıda olan ziynet, zenginliğin doğrudan bir sonucudur. Nitekim Karun'u anlatım sadedinde şöyle buyrulmaktadır: “(Kârûn) süsü, (ziyineti) içinde kavminin karşısına çıktı. dünyâ hayatını isteyenler: “Keşke Kârûn'a verilenin bir benzeri de bize verilseydi, dediler, gerçekten onun büyük şansını var!” (28/Kasas, 79). Görüldüğü üzere Karun'un çevresinde bulunan bir kısım insanlar, onun sahip olduğu zenginlik ve güzeleğe imrenmişler, Karun da onları bu yönde etkilemiştir.

Güzellik söz konusu edildiğinde çok defa bunun zıddı addedilen çirkinlik de gündeme gelmektedir. Fakat işin içine çirkinlik kavramını da kattığımızda konunun seyri tamamen değişecektir. Bu yüzden bu çalışmada Kalam ilminin tartışmalı konularından olan “Hüsün-Kubuh” meselesine girilmeyip, mahlûkatın sadece estetik yönleri Kur'an perspektifinden analiz edilecektir. Kur'anın vurguladığı estetik boyutun hangi amaçlara matuf olduğu ve bu estetiğin şümulü üzerinde durulacaktır.

1.Beşeri Alanda Estetik

Batı menşeli olan estetik kelimesi, güzelliği enine boyuna ele alan ve ilmi literatürde artık belli bir sahanın adı olan bir disiplindir. En geniş anlamıyla estetik, insanı güzeleğe karşı duyarlı kılan, insan ruhunda bir zevk ve hoşnutluk meydana getiren durumlar için kullanılır. Bu yönüyle estetik bizim dilimizde güzel, uyumlu ve insana sürur veren şeyleri ifade etmektedir. Estetize etmek ise güzelleştirmek demektir. Güzelliği konu edinen estetik, bütün insan topluluklarında görülen bir vakıdır. En uygarından en geri kalmışına kadar bütün toplumalarda estetik değer taşıyan sanat eserlerine rastlanmaktadır. Müzelerin en önemli malzemeleri olan sanat eserleri aynı zamanda kendi toplumları hakkında bilgiler içerdiği için birer tarihi belge hüviyeti taşımaktadırlar. Bununla beraber yerinde bir

⁴ Maslow, Abraham H., *Motivation And Personality*, Harper- Publishers, New York 1970, ss.35-51

tesbite göre müzelerin varlığı aynı zamanda sanat eserlerinin toplumun diğer kesimlerinden ve kendileri için artık sanatın günlük yaşamın bir parçası olmadığı insanların günlük faaliyetlerinden kopması⁵ anlamına da gelmektedir.

İnsanların sanatla uğraşmalarını sadece güzellik tutkusuyla açıklamak biraz eksik kalabilir. Çünkü sanat aynı zamanda insanın en köklü dürtüsü olan ölümsüz olma isteğine cevap verebilecek bir etkinliktir. Hatta tarihin bazı dönemlerinde sanatın manivelalarından birisi insanların ölümsüzlük kaygısı olmuştur. Mesela bazı sanat tarihçilerine göre, XVII. yüzyılda Hollanda’da birçok varlıklı tacir, kendi görüntüsünü sonraki kuşaklara ulaştırmak istediği⁶ için dönemin önemli ressamlarına resim sipariş vererek resim sanatının ivme kazanmasına katkıda bulunmuştur.

İnsanların en eski uğraşlarından olan sanatın, omurgası sayılan estetik daha sonraları bilim tarihinin özerk bir sahası olmuştur. Ancak estetiğin ayrı bir branş haline gelmesi XVIII. yüzyıla rastlamaktadır. Estetik kelimesinin Grekçe “*aisthesis*” ya da “*aisthanesthai*” sözünden geldiği söylenmektedir. “Aisthesis” sözcüğü duyum, duyulur algı anlamına geldiği gibi, “aisthanesthai” sözcüğü de duyu ile algılamak anlamına gelmektedir.⁷ Arapçada estetik kelimesinin karşılığı olarak ekseriyetle ilmül cemal⁸ zikredilmektedir. Bunun yanı sıra el-cemaliyyat, felsefetü’l cemal, felsefetü’l fen gibi tabirler de kullanılmıştır. Osmanlı aydınları ise güzellik bilimi olarak anladıkları estetiği ilm-i hüsn diye adlandırmayı düşünmüşlerdir.⁹

Estetiğin alanı “güzel” kavramının araştırılmasına dayanan uçsuz bucaksız bir alan¹⁰ olarak yansıtılmaktadır. Bazı araştırmacılar eşyadaki güzelliğin düzen, uyum, orantı ve mükemmellikte; metafizik âlemde ise güzelliğin öz ve manada arandığını ve 17. yüzyıla kadar tabiatta aranan güzelliğin bu dönemden sonra sanatta arandığını¹¹ söylemektedir. Bu bağlamda estetiğin XIX. yüzyılda daha çok sanatsal güzelliği ve sanatın anlamını araştıran bir disiplin haline gelmesi Hegel’in (1770–1831) etkisiyle olmuştur.¹² Hegel’e göre sanat güzelin açınlandığı yerdir, estetik de güzelin bilimidir. Güzel doğada ve sanatta bulunur, ancak doğadaki güzel sanattaki güzelden çok aşağıdadır. Bu yüzden gerçek güzeli her zaman doğanın dışında sanatta aramak gerekir.¹³ Tabii ki bu görüşün aksini savunanlar da vardır. Aksî görüşü savunanlara göre, doğa güzelliği sanat güzelliğine

⁵ Nasr, Seyyid Hüseyin, *Genç İnsana Modern Dünya Rehberi*, Çev: Şahabeddin Yalçın, İz Yayıncılık, 3. bsk., İstanbul 2003, s.261

⁶ Gomrich, E.H., *Sanatın Öyküsü*, Çev:Erol Erduran- Ömer Erduran, Remzi Kitabevi, 3. bsk., İstanbul 2002, s.413

⁷ Tunalı, İsmail, *Estetik*, Remzi Kitabevi, 7. bsk., İstanbul 2003, s.13

⁸ Heyet, *el- Mu’cemü’l Felsefi*, Kahire 1983, s.124

⁹ Ayvazoğlu, Beşir, İlmü’l Cemal, TDVİA, İstanbul 2000, XXII/146

¹⁰ Timuçin, Afşar, *Estetik*, Bulut Yayınları, 6. bsk., İstanbul 2003, s.30

¹¹ Yıldırım, Havva, *Kur’anda “Hüsn” Kavramı*, Uludağ Üniv. SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bursa 2007, s.79

¹² *Ana Britannica*, Hürriyet, İstanbul ts., XI/388

¹³ Timuçin, *Estetik*, s. 79

üstündür, doğa bütün güzelliklerin kaynağıdır, insan doğadaki güzellikleri göre göre sanat güzelliğine yükselir, doğa sanatın bir kılavuzudur.¹⁴ Bu bakış açıları güzelliğin doğal ve sanatsal olarak ayırt edilmesinden kaynaklanmaktadır. Öte yandan sanatsal güzelliğin daha estetik olduğu iddiası, sınırlı varlık olan insandan bu tür yapıtların sudur etmesinin diğer insanların dikkatini çekmesinden ileri geldiği de söylenebilir. Yani sınırlı bir varlığın, güzelliği salt bir ürün olarak ortaya koyması insanda hayret uyandırmaktadır. Ayrıca tabiat, sanattan –daha birçoklarıyla beraber-kendinde gizlediği bedii kıymetleri daha yavaş tebellür ettirdiği için ayrılır. Hâlbuki sanat teknikleri bize bu kıymetleri doğrudan doğruya belli edebilmek üzere teşekkül etmiş bulunmaktadır.¹⁵ İşte sanatın, kendini güzelliği doğrudan fark ettirmeye hasır etmiş olması onu doğa karşısında daha dikkat çekici hale getirmektedir.

Aslına bakılırsa tabiat Allah'ın en önemli ayetlerindedir. Bu itibarla tabiatın estetik değer taşımadığı düşünülemez. Zira tabiat Allah'ın yaratma sıfatının en somut halidir ve Kur'an-ı Kerim'de estetik ile ilgili kavramların başında, Allah'ın *yaratana varlık* oluşu gelmektedir.¹⁶ Bu yüzden olsa gerek tabiat bütün dinlerde kutsaldır, dinlerin özellikle mistik yorumlarında Mutlak Varlık'ın tezahürü olarak görülmektedir.¹⁷

İnsanın güzelliğe karşı duyarlılığı, tabiattaki güzelliği sadece seyretmek değil onu aynı zamanda sanatının malzemesi yapmaya kadar götürmüştür. Hatta bu bağlamda ünlü filozof Aristoteles(M.Ö 384–322) sanatın, tabiatı taklit(mimesis) olduğunu iddia etmiştir. Ona göre epos, tragedya, komedy, dithrambas şiiri ve flüt, kitara sanatlarının büyük bir kısmı, bütün bunlar genel olarak taklittir(mimesis).¹⁸

Sanatı bir taklit olarak addeden görüşlerin yanında onu bir bakıma ulvileştiren bazı sanatçılar ise, estetik kaygılardan ötürü “sanat sanat içindir” tezini savunmuşlardır. Sanatın hiçbir şeye alet edilmemesini isteyen bu görüşün sahipleri sanatı adeta toplumun üstünde bir değer olarak görmüşlerdir. Estetiği bu kadar yüceltmek onu amaç haline getirmek olur. Fakat hangi anlayışla olursa olsun estetik bakış her zaman toplumların geçirmiş olduğu değişimleri ele verir ve dünya görüşünü de açıkça yansıtır. Bu anlamda modern dünyanın değişim kodlarını anlamak için sanat akımlarını incelemek en önemli yöntemlerden birisidir. Nitekim Nasr(d.1933), modern Batı sanatının bir yanda Batı kültürünün derin cereyanlarını ve modern Batı'nın yüz yüze bulunduğu pek çok krizi kendinde yansıttığı gibi öbür tarafta modern kültürel vasatı oluşturan unsur, form ve güçler dizisine katkıda bulunduğunu¹⁹ iddia etmiştir. Bu nedenle

¹⁴ Tunalı, *Estetik*, s.201

¹⁵ Lalo, Charles, *Estetik*, Çev: Burhan Toprak, Hece Yayınları, 1.bsk., Ankara 2004, s. 16

¹⁶ Mutluel, Osman, *Kur'an ve Estetik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010, s.6

¹⁷ Ayvazoğlu, Beşir, *Güller Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996, s.82

¹⁸ Aristoteles, *Poetika*, Çev: İsmail Tunalı, Atatürk Üniv. Yayınları, Erzurum 1961, s.5

¹⁹ Nasr, Seyyid Hüseyin, *Genç İnsana Modern Dünya Rehberi*, s.257

estetikliği aynı zamanda bir toplumun dünyayı algılama biçimi olarak değerlendirmek yerinde olur. Bu iddiayı, estetik konusunda önemli çalışmalar yapmış olan Umberto Eco'nun(d.1932), güzelliği devirlere göre değişik isimler altında zikretmesi de desteklemektedir. Eco'ya göre güzellik, tarihsel süreçte doğanın keşfi ve taklidi arasında güzellik, duyumlar üstü güzellik, kullanışlı güzellik, şehvi güzellik, acımasız ve karanlık güzellik, romantik güzellik, muğlâk 'nedir bilmem' güzelliği, demir ve cam: yeni güzellik, organik güzellik, avangard ya da kışkırtıcı güzellik ve tüketim güzelliği²⁰ şeklinde kendisini ifşa etmiştir. Eco'nun bu tasnifi güzellik anlayışının hem zaman içerisinde nasıl farklılaştığını hem de güzelliğin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

2. Kur'anda Estetik

Her şeyden önce Kur'anın bizzat kendisi büyük bir ses ve söz estetiğine sahiptir. Kur'anın belâğati üzerine yazılmış sayısız kitap bunun delillerinden birisidir. Estetik bir metin dokusuna sahip olan Kur'an, mahlûkatın yaratılış özelliklerinden bahsederken zaman zaman onların güzelleştirildiklerine de değinmektedir. Konuyla ilgili anlatımlarda değişik kelimeler kullanılmıştır. Örneğin Kur'anda insanın yaratılışındaki estetiği ifade etmek için h-s-n kökünden türeyen kelimeler kullanılırken²¹; semanın yıldızlarla donatıldığını anlatmak için z-y-n kökünden²²; bitkilerin estetiğini ifade etmek için b-h-c kökünden²³; hayvanların insan ruhunda meydana getirdiği estetik duyguyu anlatmak için de c-m-l kökünden (16/Nahl,6) müştak kelimeler kullanılmıştır. Bunlara ilaveten temiz ve helal olan şeylerin insanın estetize olmasına katkısı açısından t-y-b kökünden²⁴ kelimeler zikredilmiştir.

Bazı müfessirlere göre, çeşitli sahalarda Kur'anın ziynetten bahsetmesi fitratın bir gereğidir. Çünkü İslam fitrat dinidir, fitratın gereğine muhalefet etmez ve onunla çelişmez. Bilakis fitratı terbiye eder kemale eriktirir. Ziyet sevgisi ise Allah'ın kulları üzerindeki nimetlerinin çeşitliliğindeki sünnetlerini gösteren en kuvvetli beşeri eğilimlerden birisidir.²⁵ Bu yüzden Kur'an, birçok ayetinde bu konuyla ilgili beyanlarda bulunmuştur.

Allah'ın isimlerinden birisi olan ve Kur'an'da iki yerde göklere ve yere izafe edilerek zikredilen *Bedi'* (2/Bakara, 117;6/En'am,101) modelsiz,

²⁰ Eco, Umberto, *Güzelliğin Tarihi*, Çev: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, 1. bsk., İstanbul 2006, s. 176, 184, 206, 209, 269, 299, 310, 364, 374, 415, 418

²¹ Bkz. 40/Mümin,64; 64/Teğabün,3; 95/Tin,4

²² 37/Saffat,6; 41/Fussilet,12; 67/Mülk, 5

²³ 22/Hac,5; 27/Neml,60; 50/Kaf,7

²⁴ 5/Maide,100; 7/A'raf,58 ;14/İbrahim, 24-25 ; 24/Nur,26 ; 35/Fatır,10

²⁵ Abduh, Muhammed- Rıza, Reşid, *Tefsir'ül Menar*, 2.bsk., Kahire 1947, V/359

örneksiz yaratmayı ifade eder.²⁶ Bu ismin içeriğinde orijinal bir ürün ortaya koymak vardır. Bu yüzden bizim kültürümüzde estetik kelimesi yerine *Bediyyat* kelimesi de kullanılmıştır. Bedi' ismi, herhangi bir şeyi örnek almadan orijinal bir ürün ortaya koymayı ifade ettiği için, bu ismin sahibi olan Allah da eşsiz bir sanatkârdır. Sanat tarihi incelendiğinde çığır açan insanların daha çok orijinal ürünler ortaya koyan kişiler olduğu görülmektedir. Bu manada Bedi' ismi Allah'ın eşsiz sanatkârlığını dile getirmektedir. Çünkü Allah'ın sanatı sanatların en sağlamıdır: “*Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu,) her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır*” (27/Neml,88). İbn Abbas'a (ö.78/687) göre, bunun anlamı Allah yarattığı her şeyi en güzel ve en sağlam şekilde yaratmıştır demektir.²⁷ Diğer taraftan Allah'ın doğrudan güzelliğini anlatan Cemil isminin olması ve bir hadis-i şerifte: “*Allah güzeldir güzeli sever*”²⁸ buyrulması konuya ayrı bir ciddiyet kazandırmaktadır. Her şeyden öte “*Allah göklerin ve yerin nurudur*” (24/Nur,35) ayetine göre âlemdeki güzellik asıl anlam ve değerini Allah'ın nurunun bir tezahürü olmasından almaktadır.²⁹

Kur'an, Allah'ın insanların sırf estetik zevki için çeşitli rızıklar yarattığından bahsetmektedir: “*De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir. İşte bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz*” (7/A'raf,32). Bazı müfessirlere göre bu ayette ziyet kelimesinin Allah'a izafe edilmesi, Allah'ın ziyeti(süsü) kullarına uygun gördüğünü ve bunun Allah'ın bir ihsanı olduğunu duyurmak içindir...öte yandan insanda mevcut olan ziyeti ve temiz rızıkı sevme eğilimi, insanlığın çiftçilik, ziraat ve bunları terakki ettiren sanat dalları ile uygarlığın diğer vasıtaları olan ve dünyada Allah'ın kudret, hikmet ve ilminin şaşırtıcı hallerini, mahlukata olan rahmet ve ihsanını ortaya koyan işlerin genişlemesine sebep olmuştur.³⁰ İşte bu güzelliklerin haram addedilmesi bütün bu faydaların meydana gelmesine engel teşkil etmektedir.

Kur'an bazı tabiat olaylarının insan psikolojisi üzerinde estetik bir hazza sebep olduğunu da belirtmektedir. Mesela rüzgârın esmesi bunlardan birisidir: “*Sizi karada olsun, denizde olsun gezdirip dolaştıran O'dur. Gemide olduğunuz zamanı düşünün: Gemiler, tatlı bir rüzgârla içindeki yolcuları alıp götürdüğü ve yolcular da bundan ötürü keyiflendikleri bir sırada, birden gemiye şiddetli bir fırtına gelir, dalgalar her taraftan onları sarar ve artık kendilerinin tamamen kuşatılıp bir daha kurtulamayacaklarını*

²⁶ İbn Manzur, *Lisanül Arab*, Darü'l Mearif, Kahire ts., I/230

²⁷ Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Camiul Beyan an Te'vili Ayil Kur'an*, Darül Fikr, Beyrut 1999, XX/28

²⁸ Müslim, İman, 147; Tirmizi, Birr, 61 (1999)

²⁹ Koç, Turan, *İslam Estetiği*, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s. 76

³⁰ Abduh, Muhammed- Rıza, Reşid, *Tefsir'ül Menar*, V/388

zannedince, bütün niyaz ve ibadetlerini yalnız Allah'a tahsis edip gönülden O'na yalvarırlar: "Ahdimiz olsun ki, eğer bizi bu felaketten kurtarırsan, mutlaka şükreden kullarından olacağız!" derler(10/Yunus,22). Bu ayette estetik ile ilgili iki kelime geçmektedir. Bunların ilki estetik oluşumu sağlayan "tayyibe" kelimesidir. Bu kelime kullanımı genişleyen bir yapıya sahiptir. Mesela, yeryüzü bitki için elverişli hale geldiğinde "arzun tayyibetün", rüzgâr şiddetli değil de yumuşak estiğinde "rihün tayyibetün", yiyecek helal olduğunda "tümetün tayyibetün", kadın namuslu ve ifetli olduğunda "meretün tayyibetün" ve içinde kerih bir şey bulunmayan söze de "kelimetün tayyibetün", güvenli olan ve birçok faydayı barındıran şehre ise "beldetün tayyibetün" denir.³¹ Diğer kelime ise estetik duyguyu ifade eden "ferah" sözcüğüdür. Ferah, geçici bir lezzet sebebiyle kalbin neşelenmesidir. Bu kelime çoğunlukla bedeni zevkler için kullanılır.³² Bir başka görüşe göre, ferah, hüznün zıttıdır. Kalpte hissedilen canlılık ve sevinç anlamına geldiği gibi şımarıklık anlamı da taşımaktadır. "Allah kulunun tevbe etmesinden son derece ferahlık duyar" hadisinde geçtiği üzere, ferah kelimesi Allah için kullanıldığında, Allah'ın kulundan razı olması, tevbesini çabucak kabul etmesi ve onu güzel bir şekilde mükâfatlandırması³³ manalarından kinaye olur.

Kur'an, estetik yapılanmaya katkıda bulunan birçok öğeye vurgu yapmıştır. Mesela renklerle insanın halet-i ruhiyesi arasındaki ilişkiye değinerek (2/Bakara,69) renklerin estetik yönüne göndermede bulunmuştur. Öte yandan kibrin, yürüme tarzının ve sesin insan estetiğini etkilediği (31/Lokman,18-19); temizliğin, sevginin vesilesi olması yönüyle(9/Tevbe, 108) estetik olguya katkı sağladığı yine Kur'an tarafından zikredilmiştir. Ayrıca mesken güzelliğinin(9/Tevbe, 72) insan ruhu üzerinde estetik bir hazza sebep olduğu ima edilmiş; yapılan her güzel işin(amel) karşılığının Allah katında zayı olmayacağı(18/Kehf, 30) vurgulanarak, sanki kıymetli olan amelin estetik bir yönünün bulunduğu da dile getirilmiştir.

Kanaatimizce Kur'anın estetik anlayışında insanları rahatsız edici her türlü malzemenin uzaklaştırılması, insanı rahatlatan, ona huzur veren şeylerin ise sergilenmesi esas alınmaktadır. Bu bağlamda bir ayeti kerimede: "Güzel söz ve bağışlama, arkasından incitme gelen sadakadan daha iyidir. Allah zengindir, acelesi de yoktur"(2/Bakara,263) buyrulmuştur. Müfessirlere göre sadakanın arkasından incitmenin olması halinde yapılan iyiliğin sevabı, verilen zararı karşılamaz. Güzel söz ise müslümanın kalbine sevinç erdirdiğinden dolayı faydalıdır.³⁴ Hz. Peygamber ise müminlerin nefret ettirici olmadıklarını belirtmektedir: "Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız zorlaştırmayınız."³⁵ Burada zikredilen nefret

³¹ İbn Manzur, *Lisanül Arab*, IV/2731

³² İsfahânî, Ragıb, *el-Müfredat fi Garibi'l Kur'an*, Darü'l Marife, Beyrut ts., s.375

³³ İbn Manzur, *Lisanül Arab*, V/3371vd.

³⁴ Razi, Fahrreddin, *Mefatihü'l Gayb*, Darü'l Fikr, 1. bsk. Beyrut1981/1401, VII/53

³⁵ Müslim, Cihad, 1732

ettirmeyiniz ibaresi geniş anlamda insanları kendimizden uzaklaştıracak her türlü sözü, davranışı ve görüntüyü içine alabilecek niteliktedir. O halde bu ibarenin kapsamına insanları nefret ettiren, estetikten yoksun her çeşit görünüm dâhil edilebilir. Demek oluyor ki insanları bizden soğutan bu tür şeylerden kaçınmak gerekir.

2.1. İnsanın Estetize Edilmesi

Kur'an'ın estetik değinilerde bulunduğu kelimelerin başında h-s-n kökenli sözcükler yer almaktadır. Bu kökten türeyen sözcükler özellikle insanın yaratılışında ve davranışlarında söz konusu edilmektedir. Ragıb İsfahânî'nin(Ö.502/1108) açıklamasına göre *Hüsn* kelimesi, iç açan ve beğenilen her şeyi ifade eden bir kelime olup, üç kısma ayrılmaktadır. Birincisi, aklın beğendiği; İkincisi, biyolojik arzuların hoşlandığı. Üçüncüsü, duyuların algılayıp beğendiği şeylerdir... Hüsn kelimesi toplumun örfünde daha çok göze hitap eden güzellikleri dile getirmektedir. Bu bağlamda erkekler için "Yakışıklı(hasenün) adam", kadınlar için "Güzel(hüsn) kadın" tabirleri kullanılır. Kur'an'da ise çoğunlukla basiretin güzel olarak algıladığı şeyler için kullanılmıştır.³⁶ Hatta daha çok ahlaki boyut ya da anlamlarıyla birlikte kullanıldığı görülmektedir.³⁷ Hüsn kavramı üzerine yapılan bir araştırmada anlam yönüyle Kur'an'da H.S.N maddesinin semantik kadrosuna cennet-iman- dünyada mekân, mal mülk-tarz üslup-güzellik-güzel olmak-bela ve sıkıntı-sabır-namaz-iyilik etmek-iyi davranmak-salih amel-ihlâs-Allah yolunda mücadele-zekât sadaka infak³⁸ gibi kelimeler dâhil edilmiştir. Hüsn kelimesinin semantik kadrosunun hem böyle geniş tutulması hem de bu kadro içinde yer alan kelimelerin hayatın aktif birer parçası olması, güzelliğin bir müminin yaşamında önemli bir amil olduğunu işaret etmektedir.

Konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulmaktadır: "*O, gökleri ve yeri hak ile yarattı, size suret verdi, suretlerinizi güzel yaptı. Dönüş O'nadır*"(64/Teğabün,3). Bu ayetten estetiğin suretle(form) bir ilişkisi olduğunu anlıyoruz. Bir bakıma estetiğin unsurlarından birisi surettir. Bazı müfessirlere göre, Allah insanları bütün canlıların en güzeli, suret itibarıyla en parlakı olarak yaratmıştır. Bunun delili şudur ki insan, hiçbir zaman görmüş olduğu çok çeşitli biçim ve şekillere rağmen kendi suretinin başka türlü olmasını arzu etmez. Ayrıca insanın ayakta, dimdik bir şekilde, yerde sürünmeksizin yaratılmış olması da suretinin, güzelliği ile alakalıdır.³⁹ İnsanın güzel bir surette yaratılması sadece biçim olarak değil ruhen de en

³⁶ İsfahânî, *el-Müfredat*, s. 118-119

³⁷ Koç, Turan, *Age.*, s. 107

³⁸ Yıldırım, Havva, *Kur'an'da "Hüsn" Kavramı*, ss.98-102

³⁹ Kurtubi, *el-Cami*, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebibekr, *el-Cami' li Ahkâmî'l Kur'an*, Müessesetü'r Risale, 1.bsk. Beyrut 2006, XXI/9 ; Nesefî, *Medârikü't Tenzil*, Kahire ts., IV/261

güzelidir. Onun güzel bir surette yaratılması birçok önemli görevi üslenmesine de vesile olmuştur. Nitekim bazı müfessirler insanı kusursuz bir sanat eseri olarak görmekte ve insanı, bedensel yapısı açısından yeryüzündeki canlıların en mükemmeli saymaktadır. Zira insan, fiziki yönden yeryüzündeki canlıların en mükemmelidir. Şaşırtıcı sırlara sahip ruhi kabiliyetleri ve duygusal yaratılışı yönüyle onların en gelişmişidir. Bu yüzden kendisine kıyasla, bu geniş mülke yerleştirilmiş ve yeryüzündeki halifelik ona verilmiştir.⁴⁰

İnsanın çok estetik bir surete sahip olduğunun kanıtlarından birisi insan bedeninin sanatın en önemli objelerinin başında gelmesidir. Bir kısım uzmanlara göre gezegendeki en karmaşık yapılardan biri olan insan bedeni sanatsal keşfin ve yenilenmenin sınırsız kaynaklarındanır.⁴¹

İnsanın yaratılışında zikredilen h-s-n kökenli bu kelimeler kimi zaman ism-i tafdil formunda (ahsen) geçmekte böylece insanın yaratılışındaki estetiğin en üst boyutta olduğunu işaret etmektedir. Tin suresinde bununla ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır. “*Biz insanı en güzel biçimde yarattık.*”(95/Tin,4). Bu ayette zikredilen “takvîm” kelimesi herhangi bir şeyi, oluşturma ve düzgün hale getirmede olması gereken uygun biçime sokmak demektir.⁴² Bu yüzden filozoflar insanın küçük evren olduğunu söylemişlerdir. Çünkü mahlûkatta bulunan her şey insanda toplanmıştır.⁴³ Bir başka yoruma göre, ahsen-i takvimden kasıt şudur: Biz insanı öyle güzel şekilde yarattık ki, onlardan yüksek rütbeli ve nübüvveti yüklenen insanlar çıkmıştır.⁴⁴ Elmalılı’ya(1878–1942) göre ise “ahsen-i takvim”, herhangi bir biçimlendirmenin veya büyük bir biçimlendirmenin en güzeli demektir. Bu ise her mânâsıyla biçimlendirmenin en güzel biçimi demek olacağından maddî manevî her türlü güzelliği kapsar. Belinin doğrulmasından, biçiminin güzelleşmesinden, kuvvet ve melekelerinin yükselmesinden akıl, irfan ve ahlâkıyla ilâhî güzelliğe ermesine kadar gider. Belinin doğrulmasını, boy posunun düzgün olmasını bütün bu manalardan kinaye olarak veya dıştan içe geçmek, yerden göğe yükselmek için bir başlangıç olarak düşünebiliriz.⁴⁵ Aslında en güzelini yapmak en mükemmelini de yapmak anlamına gelir. Güzelliğin en iyisini ortaya koymak en iyi ve en mükemmeli yakalamaktır. Nitekim Eskiler, “*Kesbü kemal seyrü cemal*” diyerek mükemmellikte güzellik arasındaki sıkı ilişkiyi çok veciz bir şekilde anlatmışlardır. O halde ayette insanın en güzel şekilde yaratıldığından bahsedilmesi aynı zamanda insanın en mükemmel mahlûk olduğuna da işaret etmektedir. Aslında

⁴⁰ Kutub, Seyyid, *Fi Zilali’l Kur’an*, Darü’l Arabiyye, Beyrut ts., XXVIII/123

⁴¹ Stanyer, Peter(Ed.), *Geleceğin Ressamları İçin Anatomi*, Çev: Elif Baki, Alfa Basım Yayım, 1.bsk., İstanbul 2008, s.7

⁴² Razi, XXXII/10

⁴³ Kurtubi, XXII/370

⁴⁴ Mevdudi, Ebul Ala, *Tefhimül Kur’an*, Çev: Muhammedhan Kayani ve Ark., İnsan Yay. İstanbul ts., VII/170

⁴⁵ Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, (Sad: İsmail Karaçam ve Ark.) Azim Dağıtım-Zaman, İstanbul ts. IX/311

Kur'anın insanın en güzel biçimde yaratılmış olduğundan söz etmesini esas alırsak, estetik birim olarak ölçü, tenasüp ve kıvamı önemli unsurlar olarak gördüğünü söyleyebiliriz.

Yukarda zikrettiğimiz ayetin(95/Tin,4) ardından insanın aynı zamanda *esfel-i safiline*(95/Tin,5) bakan bir yönünden bahsedilmesi düşündürücüdür. Kanaatimizce bu durum güzelliğin aldatıcı bir tarafının olduğuna da işaret etmektedir. Yani insan, güzelliğin fani ışıltısına kapılarak esfeli safiline en kolay bu yoldan düşebilmektedir. Çünkü bazı iddialara göre güzelin oyalayıcı bir yönü de bulunmaktadır. Bu çerçevede güzeli murakabe, seyir ve temaşa bir oyalanma, hakiki hayattan kaçış, artma, çoğalma ve bir lüks⁴⁶ olarak hayatta yerini almaktadır.

Anlaşıldığı kadarıyla bir kısım müfessirler *Ahsen-i takvim* ifadesini insanın şekli, ayakta dik durması, aklının olgunluğu ve temyiz gücü gibi açık ve gizli her türlü güzelliğini kapsayan bir olgu olarak değerlendirirken; *esfel-i safilin* ifadesini ise insanın yaşlılığı ve akli melekelerinin gitmesi yani erzel-i ömr(22/Hac, 5) ile⁴⁷ açıklamaktadırlar. Buna göre esfel-i safilin, bir bakıma insanın estetik yönünü yitirmesi anlamına da gelmektedir. Bu ayeti siyak sibak açısından değerlendirdiğimizde de insanın iman etmediği takdirde esfeli safilin derekesine düşerek güzelliğini yitirdiği söylenebilir : “*Sonra da onu en aşağı derekeye düşürdük (95/Tin,5)*. Fakat bir sonraki ayette istisna yapılarak insanın iman ve salih amel ile kesintisiz bir mükâfata kavuşacağı vurgulanmaktadır: “*Ancak iman edip güzel ve makbul işler yapanlar müstesnadır. Onlara ise hiç eksilmeyen ve tükenmeyen bir mükâfat vardır*” (95/Tin,6). Yani insan yitirdiği güzelliğe iman ederek tekrar kavuşmaktadır. Çünkü iman, insanı güzelleştirmekte, iyilik ve güzelliğe yönlendirmektedir: (4/Nisa,69; 9/Tevbe,71 ;16/Nahl,30; 29/Ankebut,9; 41/Fussilet, 33; 49/Hucurat, 7).

2.1.1. Sesin ve Yürüyüşün Estetik Katkısı

Estetik olgunluğun yakalanması için ahenk, denge ve oran gibi bir takım öğeler öteden beri zikredilmiştir. Ancak estetik oran hakkında çağlar boyunca birbirinden farklı anlayışlar olmuştur. Hatta 20. yüzyılda avangard güzellik anlayışında oran ve uyumu dikkate almayan, kurallara bağlı olmayan bir düşünce bile ortaya çıkmıştır.⁴⁸ Bununla birlikte oran anlayışı estetikte her zaman var olagelmiştir. Ne var ki estetikte oran anlayışı toplumdan topluma çağdan çağa değişkenlik göstermiştir. Mesela Yunanlıların oran yasası, Mısırlıların oran yasasından farklı olmuştur. Vitruvius'a(M.Ö 80–15) göre doğru vücut oranında yüz, toplam boyun

⁴⁶ Lalo, Age., s. 43

⁴⁷ Sa'lebi, Abdurrahman b. Muhammed, *Cevahirü'l Hisan fî Tefsir'il Kur'an*, Darü İhyai't Tûrasi'l Arabi, Beyrut ts., V/606

⁴⁸ Eco, Age., s.415

1/10'u, kafa 1/8'i, göğüs uzunluğu 1/4'ü olmalıdır. Mısırlılara göre ise, bir insan figürü on sekiz birim olarak belirlenmişse, ayağın büyüklüğü üç, kol uzunluğu beş birim olmalıdır.⁴⁹ Bu bağlamda Kur'anın da kendine özgü estetik bir ölçüsü olduğu söylenebilir. Bu estetik ölçü kanaatimizce en geniş anlamıyla itidaldir. Nitekim ses ve yürüyüşte bu estetik ölçünün çok bariz olduğundan söz edebiliriz.

Bu konuda Kur'an'da Hz. Lokman'ın oğluna yapmış olduğu çeşitli öğütler dikkat çekmektedir. Bu öğütlerin ilk amacı elbette ki ahlaki tekâmülü sağlamaktır. Ancak bu öğütler dikkatli bir şekilde incelendiğinde bunların estetik bir yönünün olduğu da söylenebilir. Ayrıca estetikle ahlakın birbirleriyle sıkı ilişkisinin olduğu da akılda tutulmalıdır. Hz. Lokman, çocuğuna şunları öğütlemektedir: “*Yürürken ölçülü, mütedil yürü! Konuşurken sesini ayarla, bağırarak konuşma! Unutma ki seslerin en çirkini, avazı çıktığınca bağırın eşeklerin sesidir*” (31/Lokman,19). Müfessirlere göre bunun anlamı şudur: Ululukla tevazu arasında orta bir yol tut öyle ki yürümen ne çok ağır ne de hızlı olsun.⁵⁰ Diğer bir deyişle süratle mütekebbirane yürüme, gayet zaaf izhar ederek teenni de etme. Belki bu ikisinin ortasını ihtiyar ederek yürü ki kibirden ve zaaftan bir eser görülmesin.⁵¹ İşte bu ifade aynı zamanda estetiğin en önemli ilkesi olan denge ve ahenge işaret etmektedir. Hz. Lokman yürüme biçimine değinmiş ve mutedil yürüyüşü tavsiye etmiştir. Bazı araştırmacılara göre güzel bir yürüyüş, kişiye hareket serbestliği ve ahenk vermektedir.⁵² Fakat bütün bu güzelliklerin yakalanabilmesi için yukarıdaki ayette de geçtiği üzere itidale dikkat etmek gerekmektedir. O halde Kur'an'ın, estetik düzeyin oluşması için orta yolun tutturulmasını önerdiği söylenebilir.

Ayette yürümenin yanı sıra sese de değinilmiş ve yüksek sesle bağırmanın çirkinliğine merkebin sesi örnek verilerek dikkat çekilmiştir. Razi'ye (ö.606/1209) göre, sesi yükseltmek onu işiteni incitip eziyete sokmaktadır... Bu ayette eşeğin sesinin örnek verilmesi ise yük hayvanlarının taşıdıkları yükten veya yorgunluktan ötürü inlemelerine rağmen, merkebin yükün altında ölse bile inlemezken; bazen hiç gereği olmadığı halde bağırıp anırmamasından ve bunun da hoş karşılanmamasından kaynaklanmaktadır.⁵³ Yani gereksiz yerde, uygunsuz halde bağırıp çağırmak kerih bir hareket olup, insana neşe ve huzur değil eziyet vermektedir. Oysaki ses güzelliği insanı cezbeden önemli öğelerden birisidir. Nitekim, Hz. Peygamber de Kur'anı sesle güzelleştirmeden yanadır: “*Kur'an'ı sesinizle*

⁴⁹ Eco, Age., s.74

⁵⁰ Neseî, *Medarik*, III/282; Ebussuud, Muhammed b. Muhammed el- İmadi, *İrşadü Akl'ı Selim ila Mezayal Kitabıl Kerim*, Darulfikr, ts., IV/291

⁵¹ Konyalı, Mehmed Vehbi, *Hülasatü'l Beyan*, Üçdal Neşriyat, İstanbul ts., XI/4326

⁵² Görgünay Kırzioğlu, Neriman, *Giyim Sanatı ve Kişisel Görünüm*, Ankara 1992, s.65

⁵³ Razi, XXV/152

güzelleştiriniz".⁵⁴ Ses, insan güzelliğini tamamlayan bir ögedir. Bazı araştırmacılara göre ses tonumuzla aranan veya istenilmeyen kişi olabiliriz.⁵⁵

Sesin insan üzerindeki etkisi en bariz biçimde müzikte müşahede edilmektedir. Bu bağlamda sesler üzerine kurulmuş olan müziğin etkisi eskiden beri araştırma konusu olmuştur. Söz konusu etkiyi ele alan kitaplardan birisinde şöyle denilmektedir: 1623'de IV. Murat kardeşlerini öldürtmeyi istediği bir sırada musikinin etkisiyle bunların kanına girmemeye karar vermişti.⁵⁶ Bu tür örnekler sesin insan üzerindeki tesirine ve estetik yönüne ışık tutmaktadır.

2. 1. 2. Giyim Kuşam Estetiği

İnsanın temel ihtiyaçlarından birisi de giyinmedir. Giyinmede esas amaç, dış etkilere karşı insan sağlığını korumaktır. Fakat giyinmenin zinet tarafı da vardır. Özellikle toplumların zenginleşme sürecinde örtünmek için giyinme keyifli yaşamak veya toplumdaki sosyal statüyü belirlemek için giyinme etkinliğine dönüşmüştür.⁵⁷ İbni Teymiyye(ö.728/1328) konuyla ilgili şöyle der: Elbisenin iki faydası vardır. Birincisi, çirkinlikleri örtmek suretiyle zinet olması; ikincisi ise sıcak, soğuk ve düşman gibi zarar verici şeylerden korumasıdır. Cenabı Hak, elbisenin bu hususiyetlerinden A'raf/31. ayette namaz ve tavafta zinet yönüne; Nahl/81. ayette ise elbisenin vikaye(koruma) yönüne değinmiştir.⁵⁸ O halde Kur'an bağlamında estetik, salt güzelliği değil faydayı da içinde barındıran bir faaliyettir.

Kur'an, değişik vesilelerle insanların temel ihtiyaçlarından olan giyinmeye değinmiş ve kimi zaman bununla ilgili açıklamalar da bulunmuştur. "*Ey Adem oğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın âyetlerindedir. Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdi)*"(7/A'raf,26). Bu ayette ayıp yerleri örten bir giysinin yanı sıra süslenecek türden bir elbise ve takva elbisesi olmak üzere üç çeşit elbiseden bahsedilmektedir. Giyim sanatı üzerinde çalışmalar yapan bazı uzmanlar uyumlu giyimin, güzel görünümü sağlamakla beraber, kişiye güven duygusu kazandırdığını, kişinin aşağılık, sıkılganlık gibi olumsuz duygulara kapılmamasına yardımcı olduğunu⁵⁹ belirtmektedirler. Ancak fiziksel örtünün dışında takva elbisesinin de insana önemli bir estetik katkı sağladığı kanaatindeyiz. Ayette söz konusu edilen "Takva elbisesi" müfessirler tarafından iman, yüzdeki güzel işaret, salih amel, Allah korkusu, tevazu,

⁵⁴ Ebu Davud, Salat,355(1468); İbn Mace, İkamet, 176(1342)

⁵⁵ Görgünay Kırzioğlu, Age., s. 56

⁵⁶ Colombe, Casimire, *Müziğin İnsan ve Hayvanlara Etkisi*, Ötüken Neşriyat İstanbul 2006, s.35

⁵⁷ Gürsoy, A. Tahir, *Giyim Kültürü ve Moda*, İstanbul 2010, II/46

⁵⁸ İbn Teymiyye, *et-Tefsirü'l Kebir*, Darü'l Kütübü'l İlmîyye, Beyrut ts., V/167-168

⁵⁹ Görgünay Kırzioğlu, Agee., s.11

vera, hayâ ve iffet⁶⁰ olarak da yorumlanmıştır. Gerçekten de takva elbisesi hem insanı kötülüklerden korumakta hem de kazandırdığı hayâ, edep, vakar ve iffetle insanı sevilen beğenilen bir şahsiyet haline getirebilmekte, böylece insanı estetize etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber bir hadisinde hayânın güzelleştirici bir öge olduğuna şöyle değinmiştir: “*Fuhş(çirkin şey) girdiği şeyi çirkin hale getirir. Hayâ ise bulunduğu şeyi güzelleştirir.*”⁶¹

Kısacası Kur’an-ı Kerim, güzel elbise giymenin asıl amacının, diğer insanlara karşı üstünlük taslamak olmadığını, insanlara ve çevreye karşı güzel görünerek rahatsızlık vermemek olduğunu ortaya koymaktadır.⁶² Güzel giyinme, görünüşümüzü önemli derecede etkileyeceği için başkalarıyla iletişim kurmamızda da rol oynayabilmektedir.

2.2.Renk- Estetik İlişkisi

Kur’an çeşitli vesilelerle renklere de atıfta bulunmaktadır. Kur’an’da bütün renkler değil özellikle siyah, beyaz, mavi, kırmızı, sarı ve yeşil gibi temel renkler zikredilmekte ve onlara dikkat çekilmektedir. Bilindiği üzere diğer renkler ve ara renkler zaten bu temel renklerin muhtelif oranlardaki karışımından meydana gelmektedir.⁶³ Burada, Kur’an’da doğrudan estetik bir duyguya(sürur) yer vererek sarı rengi konu edinen bir ayeti örnek olarak ele almak daha uygun olacaktır. Söz konusu ayette şöyle buyrulur: “*Bizim için Rabbine dua et, bize onun rengini açıklasın, dediler. “Musa: O buyuruyor ki: Sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir inektir” dedi”(2/Bakara, 69).* Bu ayet, İsrail oğullarının boğazlamakla yükümlü tutuldukları ineğin rengine ilişkin sorulan soruya bir cevaptır. Yani İsrail oğullarının boğazlamaları gereken inek, sıradan bir hayvan olmayıp onu görenlere sevinç veren bir görünüme sahiptir. Bu görünümün temelinde ise sarı renk vardır. Sarı renk bir iddiaya göre ruhları yücelten, dalgalandıran ve insanlarda mutluluk uyandıran ve hatta bir oyuncak ile oynuyormuş hissini veren, açık ve net bir renktir.⁶⁴ Çünkü insan tabiatında ortak olan şey, insanların enerji dolu, düzenli şeylerden hoşlanıp sevinç duyması; cılız, görünüşü bozuk şeylerden ise kaçıp tiksinesidir.⁶⁵

Vehbe göre “Bakanların içini açan” ifadesi sanki onun derisinden güneş ışıkları çıkıyormuş gibidir. Bu nedenle Nekkâş'ın naklettiği bilgiye göre İbn Abbas, sarının insanın ruhuna sürur verdiğini söylemiş ve sarı ayakkabı giymeyi teşvik etmiştir. Sa’lebi’nin(ö.427/1035) naklettiğine göre ise Hz. Ali(ö.40/661) sarı renkte deri ayakkabı giyen kişinin kederinin

⁶⁰ Sa’lebi, *Cevahirü’l Hisan*, III/18–19; Abduh, Muhammed- Rıza, Reşid, *Tefsir’ül Menar*, V/360

⁶¹ Tirmizi, *Birr*, 47(1975); İbn Mace, *Zühd*, 17(4185)

⁶² Mutluel, *Osman, Age.*, s.74

⁶³ Okçu, Abdülmecit, *Agm.*, s.136

⁶⁴ Gürsoy, A. Tahir, *Giyim Kültürü ve Moda*, II/181

⁶⁵ Kutub, I/98

azalacağını söylemiştir. Çünkü Allah “Bakanlara ferahlık veren rengi sapsarı bir inektir” diye buyurmaktadır. İbnü Zübeyr ve Muhammed b. Ebi Kesir ise insanı kederlendireceğinden dolayı siyah renkte ayakkabı giymeyi nehyetmişlerdir.⁶⁶

Renk kategorisinde sıcak renkler ve soğuk renkler şeklinde isimlendirmeler vardır. Kırmızı, sarı ve turuncu gibi güneşte ve ateşte yer alan renkler sıcak; yeşil, mavi ve mor gibi tabiatta bulunan renkler ise soğuk renk olarak kabul edilmektedir. Renklerin bu şekilde tasnif edilmesi onların eşya üzerinde bıraktıkları etkiden dolayıdır. Denildiğine göre, sıcak renkler, açık tonlar ve parlak renkler ışığı aksettirir, böylece objenin şekil ve alanını geniş ve daha göze çarpıcı gösterirler.⁶⁷ Sarı da sıcak bir renk olarak aynı rolü üstlenmiştir. Yukarda zikrettiğimiz ayette renk ile onun insan ruhu üzerinde bıraktığı estetik duygunun(sürur) birlikte yer alması rengin, estetiğin önemli unsurlarından birisi olduğunu göstermektedir.

Renkler kimi zaman bıraktıkları etkiye göre sembolik anlamlar da yüklenmişlerdir. Bu sembolik anlamlar estetik zevke göre uluslar arası düzeyde farklılık arz ederler. Örneğin Antik Mısır’da sarı renk altını simgelerken⁶⁸ Türklerde dünyanın merkezinin sembolü olmuştur.

Renklerle ilgili birçok görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan birine göre sarı renk, prensler, krallar, imparatorlar için seçilmiş bir renk olup, tanrısalıktan kaynaklanan fiziki bir gücün simgesidir.⁶⁹ Bu bilgiden yola çıkarsak ayette İsrailoğullarına kesilmesi emredilen ineğin sarı renkli olması daha bir anlam kazanmış olmaktadır. Çünkü bu durumda buzağıya tapmayı tanrısal boyuta taşımış olan İsrailoğullarına, buzağıyı kesme emredilmekle adeta onların buzağıya tapınma isteklerinin psikolojik olarak da ortadan kaldırılmak istendiği söylenebilir.

2.3. Semanın Tezyini

Kur’an’da estetikle ilgili kelimelerden birisi “ziynet”tir. İsfahânî’nin dediğine göre, ziynet, dünyada ve ahirette hiçbir haliyle insanı çirkinleştirmeyen şeydir. Ziynet kısaca üç kısma ayrılır. 1- İlim ve güzel inançlar gibi nefse özgü ziynet. 2- Güç ve boy pos gibi bedene özgü ziynet. 3- Mal ve makam gibi harici ziynettir. “*Allâh size imanı sevdirdi ve onu sizin kalblerinizde süsledi*”(49/Hucurat,7) ayeti nefse özgü olan ziynete örnektir. “*Allâh’ın, kulları için çıkardığı süsü kim harâm etti?*”(7/A’raf,32) ayeti harici ziynete bir örnektir.⁷⁰ Ziynet üzerine yapılan müstakil bir çalışmada, kusursuzluğu/mükemmelliği ifade eden ziynet kelimesinin kusurluluğun

⁶⁶ Kurtubi, II/186

⁶⁷ Görgünay Kırzioğlu, Age., s.113

⁶⁸ Dereboy, Elif Jülide, *Kostüm Moda Tarihi*, 1.bsk. Ankara 2004, s.13

⁶⁹ Ersoy, Necmettin, *Semboller ve Yorumları*, Dönence Basım Yayın, 3. bsk., İstanbul 2007, s.448

⁷⁰ sfahânî, *el-Müfredat*, s. 218

izalesi için yapılan iş ve işlemler manasını ifade eder hale geldiği ve bu yönüyle bir anlam daralmasına uğradığı belirtilmektedir.⁷¹

Kur'an mahlûkatın bir kısmının tezyin suretiyle estetize edildiğini belirtmektedir. Bunların en bilineni Dünya'nın bir çeşit tavanı olan gökyüzünün tezyin edilmesidir. Bir kısım ayetlerde semanın yıldızlarla süslendiğine değinilmektedir. Bu ayetlerden birisi şöyledir. “*Andolsun biz, gökte burçlar yaptık. Ve onu bakanlar için süsledik*”(15/Hicr,16). Bu ayette göze çarpan şey –özellikle gökyüzünde- kâinatın yaratılmasında hedeflenen gayenin güzellik(cemal) olduğudur. Kâinatın yaratılmasında ne sadece onun büyüklüğü ne de sadece ona gösterilen itina söz konusu edilmeyip, ayrıca bütün manzaraları düzenleyen ve bütün bunların nizamından meydana gelen güzellik de söz konusu edilmiştir.⁷² Mülk suresinde konuyla ilgili ifadeler geçerken gökyüzündeki eşsiz sanata tekrar tekrar bakılması istenir(67/Mülk,4). Oysaki bazı araştırmacılara göre günümüzde insanlar herhangi bir şeye uzun süre bakabilme yetilerini kaybetmiş⁷³ durumdadırlar.

Ayette (15/Hicr,16) zikredilen “Burûc” kelimesi görünmek anlamına gelir. Ziynetini açığa çıkarması yönünden “kadının teberrucu”(33/Ahzab,33) tabiri bu anlamda kullanılır. Hasen(Ö.110/728) ve Katade'ye(ö.117/735) göre burçlardan kastedilen yıldızlardır. Yıldızların bu şekilde isimlendirilmesinin nedeni ise görünmeleri ve yükselmiş olmalarından dolayıdır.⁷⁴ Öte yandan yıldızların gökyüzünü süslemeleri büyük oranda, saçtıkları ışıkla ilişkilidir. Bir kısım bilim insanına göre yıldızlar, Dünya'dan çok daha büyük olan çok sıcak gaz küreleridir. Sıcaklıklarına bağlı olarak mavi, sarı veya kırmızı ışık saçarlar.⁷⁵ Yani yıldızların ışıltılı halleri, onları tezyini bir unsur haline getirmektedir. Ve hatta Beyzavi'nin (ö.685/1286) belirttiği gibi yıldızların ışıklarının yanı sıra konumları da gökyüzünün süslendirilmesinde⁷⁶ rol oynamaktadır. Yıldızların konumu(mevki) bir ayette önemine binaen yemin konusu edilmiştir. “*Yemin ederim yıldızların yerlerine, bilseniz bu ne büyük bir yemindir*”(56/Vakıa, 75–76). Aslında yıldızların konumu büyük matematiksel hesaplar üzerine kurulmuştur. O halde estetiğin unsurlarından birisi de yerine göre matematiksel ölçülere dayanmaktadır denebilir.

Gökyüzünün tezyinatı olan yıldızların, güneş doğunca kaybolmaları dünyevi güzelliklerin geçiciliğini de ima etmektedir. Bu durum bize Hz. İbrahim'in hakikati ararken söylediği bir sözü hatırlatmaktadır: “*Ben batıp*

⁷¹ Sağır, İdris, *Kur'an'da Zinet Kavramı*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv. SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2009, s.9

⁷² Kutub, XIV/14

⁷³ Leaman, Olivar, *İslam Estetiğine Giriş*, Çev: Nuh Yılmaz, Küre Yayınları, 1. bsk., İstanbul 2010, s.15

⁷⁴ Kurtubi, XXV/186vd.

⁷⁵ Atkinson, Stuart, *Astronomi*, Çev: Murat Alev, Tübitak Yayınları, 24. bsk., Ankara 2005,s. 3

⁷⁶ Beyzavi, *Envarü't Tenzil ve Esrarü't Tevil*, Dersaadet, İstanbul ts., II/291

gidenleri sevmem” (6/Enam, 76).

2.4. Hayvanların Estetik Katkısı

Yeryüzünde bulunan canlı gruplarından birisi de hayvanlardır. Eko sistemin en önemli parçalarından olan hayvanlar binek, gıda maddesi ve insanlarla ünsiyetin yanında estetik zevklere hitap etme gibi fonksiyonları icra ederler. Ayetlerden yola çıkan bazı müfessirler bu fonksiyonları öncelik sırasına göre ele almaktadırlar. Buna göre, hayvanların yaratılmasından maksat onlara binmektir. Onların süslenmesi ise araz bir şeydir.⁷⁷

Özellikle tarım toplumlarında hayvanların insan ruhunda estetik bir zevk oluşturması sıklıkla rastlanan bir husustur. Konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulmaktadır: “*Ve akşamleyin mer'adan getirdiğiniz, sabahleyin mer'aya götürdüğünüz zaman onlarda sizin için bir güzellik(cemal) de vardır. (Onların gidiş gelişleri size ayrı bir güzellik ve zevk verir)*” (16/Nahl,6). Bu ayette geçen “cemal” kelimesi güzel olmak ve güzellik anlamlarına gelmekte ve hem fiil hem de yaratılıştaki kullanılmaktadır. İbnü'l Esir'e(ö.630/1233) göre ise cemal hem suret hem de manalarda olur.⁷⁸ Bazı müfessirlere göre bu hayvanların akşamleyin meradan dönmeleri ve sabahleyin otlamak için gitmelerinde sizin için bir güzellik(cemal) ve bir ziynet vardır. Onların güzelliklerinden yararlanmak ise sıhhatli, semiz ve güzel yürüyüşlü manzaralarını seyretmekle gerçekleşmektedir.⁷⁹ Bu yorumda göze güzel gözükken hayvanların besili olduğuna da işaret edilmesi sağlıklı estetik ilişkisini gündeme getirmektedir. Bir kısım araştırmacılara göre güzel olmanın ilk koşulu sağlık, onun da ilk koşulu temizlik öncelikle iç temizliktir. Güzellik sağlığa ve iç temizliğe bağlıdır.⁸⁰ İç temizliğin esası ise iman, doruk noktası da ihsandır.

Razi'ye(ö.606/1209) göre insanların hayvanlardan faydalanması ya yeme, giyinme vb. zorunlu geçim hususunda faydalanmadır ya da ziynet gibi zorunlu ihtiyaçların dışında bir faydalanmadır. Birincisi ikincisinden daha üstündür. Hayvanların güzelliklerinden faydalanma biçimi ise şöyle gerçekleşmektedir: Çoban, o hayvanları akşam ağıla getirir, sabahleyin ise ağıldan otlığa çıkarır. İşte bu hayvanlar, ağıla getirilme sonra da otlaklara salınma sırasında bir güzellik sunarlar. Ve o otlaklar, o koyun ve develerin sesleriyle yankılanır. İşte o vakit, onların sahipleri sevinir ve bu hayvanlara sahip olmalarından ötürü insanlar nezdinde itibar ve değerleri artar.⁸¹ Hayvanların insan üzerinde bıraktığı estetik haz günümüzde biraz kılık değiştirmiş gibidir. Çünkü günümüzde birçok insan kent yaşamında yalnızlık hissini gidermek, hobi edinmek ve evini çekici hale getirmek gibi sebeplerle

⁷⁷ Beyzavi, I/538

⁷⁸ İbn Manzur, *Lisanül Arab*, I/685

⁷⁹ Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't Tefasir*, Dersaadet, İstanbul ts., II/120

⁸⁰ Görgünay Kırzioğlu, *Age.*, s.26

⁸¹ Razi, XIX/232-233

evlerinde kuş, balık vb. hayvan beslemekte ve onlarla oyalanmaktadır.

Nahl Suresinde geçen bir başka ayette ise şöyle buyrulmaktadır: “*Binmeniz ve süs için atları, katırları ve merkepleri (yarattı) ve daha sizin bilmediğiniz nice şeyler yaratmaktadır*” (16/Nahl,8). At, katır ve eşekler insanın binek ihtiyacını karşılamanın yanı sıra estetik zevklerini de doyurur. “*Binmeniz ve süs için atları, katırları ve merkepleri (yarattı)*” ifadesinde Kur’an’ın ve İslam’ın hayata bakışını açıklayan yanını görmekteyiz. Bu bakış açısına göre güzellik(cemal) temel unsurdur. Nimet sadece insanın zaruri ihtiyaçları olan yeme-içme ve binek olmayıp zaruri ihtiyaçların dışındaki bir takım fazladan istekleri de içine alır. Bu anlamda güzellik duygusu, sevinç hissi, hayvani ihtiyaçlar ve hayvani temayülü aşan insani hisleri doyurmak da birer nimettir.⁸² Bu yüzden olsa gerek bir kısım âlimler söz konusu ayette at, katır ve eşek gibi hayvanların yemek için değil, binek ve süs için yaratılmış olduklarının ifade edildiğinden yola çıkarak bu tür hayvanların yenilmesini haram saymışlardır.⁸³ Zira onların yaratılış amacı binek ve ziynet içindir.

2.5.Deniz ve Deniz Ürünlerinin Estetik Yönü

Denizler yeryüzündeki en önemli hayat kaynaklarından birisidir. Denizler özellikle de okyanuslar insanda uyandırdıkları yücelik hissi ile önemli bir estetiğe sahiptirler. Bazı araştırmacılar yüceliğin estetiğe duhulünün Kant’ın(1724–1804) felsefesinde kristalleştiği kanaatinde. Kant’a göre yüce sınırsızlıktan, sonsuzluktan gelmektedir. Güzellik duygusu saf olduğu halde, yücelik duygusu karışıktır. Yüce heyecan uyandırır, güzel büyüler. Yücelik heyecanı ile dolmuş kişi ciddidir.⁸⁴ Fakat güzellik yücelik ilişkisi Kant’tan çok daha önce cemal-celal ilişkisi şeklinde İslam dünyasında sufiler tarafından işlenmiş bir konudur. Özellikle Vahdet-i Vücut ekolüne mensup olan sufiler Esmâ-i Hüsnâ bağlamında bu temalar hakkında çeşitli yorumlar yapmışlardır. Söz gelimi Abdülkerim el-Cili’ye(ö.832/1428) göre, cemalin zuhurunda şiddet olursa ona “celal” tesmiye olunur. Tıpkı celal-i ilahinin halk üzerinde mebad-i zuhurunda, celale, “cemal” tesmiye edildiği gibi. “Her cemalin celali ve her celalin cemali vardır” diyen bu söz bu nükteye göre söylemiştir.⁸⁵

Yeryüzünün büyük su kütleleri olan denizlerle ilgili birçok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerden birisinde şöyle buyrulmaktadır: “*O, denizi de (hizmetinize) verdi ki ondan taptaze et yiyesiniz ve ondan kuşanacağınız süsler çıkarasınız. Görüyorsun ki gemiler, denizi yara yara akıp gitmektedir.*

⁸² Kutub,XIV/47

⁸³ İbn Cüzeyy, Ebu’l Kasım Muhammed b. Ahmed, *et-Teshil li Ulumi’t Tenzil*, Darü’l Kütübü’l İlmiyye, 1. bsk., Beyrut 1415/1995.1/459

⁸⁴ Yetkin, Suut Kemal, *Estetik Doktrinler*, Bilgi Yayınevi, 1. bsk., Ankara 1972, s.108–109

⁸⁵ Cili, Abdülkerim, *İnsan-ı Kamil*, Çev: Abdülaziz Mecdi Tolun, Yayına Haz: Selçuk Eraydın ve Ark. İz Yayıncılık, 2. bsk., İstanbul 2002, s.175

Allâh'ın lutfunu aramanız ve O'na şükretmeniz için (16/Nahl,14). Müfessirlere göre deniz ve onda bulunan canlılar da insanın zaruri ihtiyaçlarını ve zevklerini karşılayan bir nimettir. Denizden çıkarılan taze balık eti ve diğer yiyecekler ile, bugüne kadar toplumların kendisiyle süslandıkları inci, mercan, sedef vb. mücevherat da birer nimettir. Aynı şekilde ayetin, “denizde yüzen gemilerden” bahsetmesi sadece binek ve taşımayı değil aynı zamanda güzellik duygusunu da dile getirmektedir. Dolayısıyla “gemilerin denizi yara yara gittiğini görürsün” ifadesi, gemilerin göz zevkine hitap etmesini ve insanı hayran bırakan görüntüsünü de anlatmaktadır.⁸⁶ Buna göre süslenmek haktır. Bu, Allah'ın, Hz. Âdem'e ve onun neslinden gelenlere bir bağışdır. Hz, Âdem yaratılmış ve cennetin süsleriyle en yüksek noktaya ulaştırılmış⁸⁷ yeryüzündeki hayatında ise gerek topraktan gerekse denizlerden çıkarılan ürünlerle estetize olmasına katkıda bulunulmuştur.

2.6. Yeryüzünün Bitkilerle Tezyini

Canlılar dünyasının en önemli sınıfının bitkiler olduğu söylenebilir. Zira bitkiler diğer canlıların besin kaynağıdır. Kendi içinde büyük bir çeşitlenme gösteren bitkiler, kendi besinlerini ise kendileri yaparlar. Bitkiler canlılığın ve cevelanın somut biçimleridir. Bu yüzden estetiğe çok uygun bir yapıları vardır. Öyle ki bitkilerin bir kısmı doğrudan süs bitkileri olarak adlandırılmaktadır. Onların bulunduğu yerde, bir neşe ve rahatlık kendini hissettirmektedir. Yeryüzü, bitki, su, dağ ve gökyüzü birbirleriyle hem organik hem estetik olarak ilişkilidirler. Belki de bundan dolayı birçok ayette bunlar birlikte zikredilmektedirler. Şu ayette olduğu gibi: “*Üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl yaptık, süsledik, hiçbir çatlağı yoktur? Arzı nasıl yaydık, ona sağlam dağlar attık, onda her güzel çifti bitirdik! (Bütün bunları) Allah'a yönelen her kulun, gönül gözünü açmak için ve (ona) ibret vermek için (yaptık)*” (50/Kaf,6–7–8). Bu ayetlerde bitkilerin tezyini yönünü dile getiren b-h-c kelimesi hem saf, arı güzelliği⁸⁸ hem de rengin güzel olması ve sevincin görünür hale gelmesi⁸⁹ anlamlarını taşımaktadır. Bu kelimenin bitkiler için kullanılmış olması ise, bitkilerin bir bakıma renkleriyle insan üzerinde adeta bir sevinç etkisi bıraktığını çağrıştırmaktadır. Müfessirlere göre her sınıftan güzelliklerin yaratılmış olması, Rabbine yönelen ve onun sanatındaki olağanüstü şeyleri tefekkür eden insanlar için bir öğüt⁹⁰ mesabesindedir. Böylece Kur'anın bütününde gördüğümüz hedefi, estetik alanında da görmüş oluyoruz. Buna göre

⁸⁶ Kutub, XIV/50

⁸⁷ Kurtubi, XII/298

⁸⁸ Beyzavi, II/83

⁸⁹ Isfahânî, *el-Müfredat*, s. 63

⁹⁰ Beyzavi, II/421

estetikten gaye güzelliğin oyalayıcı yönüyle meşguliyet değil kalıcı güzelliğe erişme isteğinin hâsıl olmasıdır.

Bitkiler yeryüzünün ve çevrenin güzelleştirilmesinde her zaman başat bir konumda olmuşlardır. Dünyanın en değerli mekânları bir şekilde bitkilerle süslenmiştir. Hiçbir saray, mabed ya da anıtsal yapı bitkilerle süslenmiş olmaktan bağımsız kalamamıştır. Zira bitkiler güzelliği tamamlayıcı en doğal öğelerdir.

Bitkilerin estetik varlığından dolayı olsa gerek Kur’anda güzel söz, güzel ağaca teşbih edilmiştir: “Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı: güzel söz, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir”(14/İbrahim, 24). Bazı yorumlara göre, ağacın diri kalması için nasıl sulama ve budama gibi bakıma ihtiyaç varsa kalpteki iman da böyledir. Eğer mümin faydalı ilim, güzel amel, zikir ve tefekkürle onu beslemezse o da zayıflayıp yok olabilir.⁹¹

Bitkiler gerek doğrudan gerekse çoğunlukla stilize edilmiş biçimiyle sanatın en önemli estetik öğeleri arasında yer almıştır. Bazı araştırmacılara göre erken İslam motiflerinde en büyük grubu bitkisel elemanlar oluşturmaktadır.⁹² Diğer yandan bitkilerin özellikle de çiçeklerin kimi kültürlerde sevginin sembolü olarak kabul edilmesinde büyük bir olasılıkla onların estetik tarafıyla ilgisi vardır. Örneğin İslam kültüründe “gül”ün Hz. Muhammed’le özdeşleştirilmesinde gülün estetiğinin de bir etkisi olmuştur. Ayrıca gül, sembolik ve estetik değerinden ötürü Mushaf’ların süslenmesinde kullanılmış ve bu süslemelere “gül” adı verilmiştir. Bu nedenle Kur’an-ı Kerim sayfalarının kenarlarında hizb, cüz, vakfe, secde ve sure gülleri bulunur. Bu güllerin ortasına, gülün adı yazılır. Örneğin secde gülünde, “secde” kelimesi yazılmaktadır.⁹³

Sonuç ve Değerlendirme

Mahza güzellik kaynağı olan Allah, bir takım ayetlerde en güzel isimlere (Esmâül Hüsnâ) sahip olduğunu(7/A’raf, 180;17/İsra,110;59/Haşr,24) bildirmekle güzelliğin âlemde baskın olduğunu ihsas ettirmektedir. Kur’an’ın ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla mahlûkat arasında organik bir menfaat bağı olmanın yanı sıra, bütün mahlûkatın estetik bir tarafı da bulunmaktadır. Yani mahlûkat yaratılışı itibariyle hem faydayı hem de estetik zevki içinde barındırmaktadır. Ayrıca estetik ahlakla yakından ilişkilidir.

Kur’anın, estetikle doğrudan ya da dolaylı ifadelerinden bazı estetik kaideleri de çıkarma imkânı bulabilmekteyiz. Örneğin zahiri bağlamda suret,

⁹¹ Karaman, Hayreddin ve Ark. *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara 2007, III/315

⁹² Özkeçeci, İlhan, *Doğu Işığı*, İstanbul 2006, s. 58

⁹³ Özel, Mustafa, *Kur’an ve Tefsir Terimleri Sözlüğü*, s Kayıhan Yayınları, İstanbul 2006, s.63

oran, denge, matematiksel ölçüler önemli öğeler arasında yer almaktadır. Fakat Kur'an, estetiği sadece zahiri unsurlarda değil inanç ve ahlakta da aramaktadır. Özellikle insanın estetize olmasında iman, (49/Hucurat,7), tevazu(25/Furkan,63), takva(7/A'raf,26), temizlik(9/Tevbe, 108) gibi manevi faktörlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bu küçük çaplı çalışmadan çıkardığımız sonuca göre, estetik konusu Kur'an perspektifinde incelendikçe yeni bakış açılarına imkân tanıyan bir derinliğe sahiptir. Bu yüzden İslam estetiğinin daha iyi anlaşılması ve yenilenip geliştirilmesi için Kur'anın, estetiğe ilişkin değerleri farklı açılardan araştırılmalıdır. Her ne kadar bu çalışmamızda da istifade ettiğimiz Kur'an ve İslam estetiği ile ilgili bazı güzel eserler kaleme alınmışsa da, bunların doyurucu olduğunu söylemek mümkün değildir.

KAYNAKLAR

- Abduh, Muhammed- Rıza, Reşid, *Tefsir'ül Menar*, 2.bsk., Kahire 1947.
- Aristoteles, *Poetika*, Çev: İsmail Tunalı, Atatürk Üniv. Yayınları, Erzurum 1961.
- Atkinson, Stuart, *Astronomi*, Çev: Murat Alev, Tübitak Yayınları, 24. bsk., Ankara 2005.
- Ayvazoğlu, Beşir, *İlmü'l Cemal*, TDVİA, Cilt: XXII İstanbul 2000.
- ....., *Güller Kitabı*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 1996.
- Beyzavi, Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envarü't Tenzil ve Esrarü't Tevil*, Dersaadet, İstanbul ts.
- Cili, Abdülkerim, *İnsan-ı Kamil*, Çev: Abdülaziz Mecdi Tolun, Yayına Haz: Selçuk Eraydın ve Ark. İz Yayıncılık, 2. bsk., İstanbul 2002.
- Dereboy, Elif Jülide, *Kostüm Moda Tarihi*, 1.bsk. Ankara 2004.
- Ebussuud, Muhammed b. Muhammed el- İmadi, *İrşadi Aklı's Selim ila Mezayal Kitabıl Kerim*, Darulfikir, ts., IV/291
- Eco, Umberto, *Güzelliğin Tarihi*, Çev: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, 1. bsk., İstanbul 2006.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (Sad: İsmail Karaçam ve Ark.) Azim Dağıtım-Zaman, İstanbul ts.
- Ersoy, Necmettin, *Semboller ve Yorumları*, Dönence Basım Yayın, 3. bsk., İstanbul 2007.
- Gomrich, E.H., *Sanatın Öyküsü*, Çev:Erol Erduran- Ömer Erduran, Remzi Kitabevi, 3. bsk., İstanbul 2002.
- Görgünay Kırzioğlu, Neriman, *Giyim Sanatı ve Kişisel Görünüm*, Ankara 1992.
- Gürsoy, A. Tahir, *Giyim Kültürü ve Moda*, İstanbul 2010.
- Heyet, el- Mu'cemü'l Felsefi, Kahire 1983.
- İsfahâni, Ragıb, *el-Müfredat fi Garibi'l Kur'an*, Darü'l Marife, Beyrut ts.

- İbn Mace, Ebu Abdilllah Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *Sünen*, Darü İhyail Kütübil Arabi, 1952.
- İbn Manzur, *Lisanü'l Arab*, Darü'l Mearif, Kahire ts.
- İbn Teymiyye, *et-Tefsirü'l Kebir*, Darü'l Kütübi'l İlmiiyye, Beyrut ts.
- İbn Cüzeyy, Ebu'l Kasım Muhammed b. Ahmed, *et-Teshil li Ulumi't Tenzil*, Darü'l Kütübi'l İlmiiyye, 1. bsk., Beyrut 1415/1995.
- Karaman, Hayreddin ve Ark. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara 2007.
- Kınalızade Ali Çelebi, *Ahlak-ı Alai*, Haz: Mustafa Koç, Klasik Yayınları, 1.bsk., İstanbul 2007.
- Koç, Turan, *İslam Estetiği*, İSAM Yayınları, İstanbul 2010.
- Konyalı, Mehmed Vehbi, *Hülasatü'l Beyan*, Üçdal Neşriyat, İstanbul ts.
- Kurtubi, Ebu Abdilllah Muhammed b. Ahmed b. Ebibekr, *el-Cami' li Ahkami'l Kur'an*, Müessetü'r Risale, 1.bsk. Beyrut 2006.
- Kutub, Seyyid, *Fi Zilali'l Kur'an*, Darü'l Arabiyye, Beyrut ts.
- Lalo, Charles, *Estetik*, Çev: Burhan Toprak, Hece Yayınları, 1.bsk., Ankara 2004.
- Leaman, Olivar, *İslam Estetiğine Giriş*, Çev: Nuh Yılmaz, Küre Yayınları, 1. bsk., İstanbul 2010.
- Maslow, Abraham H., *Motivaton And Personality*, Harper- Publishers, New York 1970.
- Mevdudi, Ebul Ala, *Tefhimül Kur'an*, Çev: Muhammedhan Kayani ve Ark. İnsan Yay. İstanbul ts.
- Mutluel, Osman, *Kur'an ve Estetik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010.
- Müslim, İbni Haccac el-Kuşeyri, el-Camiü's Sahih. Nşr. M.F. Abdülbaki, Mısır 1955.
- Nasr, Seyyid Hüseyin, *Genç İnsana Modern Dünya Rehberi*, Çev: Şahabeddin Yalçın, İz Yayıncılık, 3. bsk., İstanbul 2003.
- Nesefi, *Medârikü't Tenzil*, Kahire ts.
- Nursi, Said, *Sözler*, Söz Basım Yayın, 6. bsk. İstanbul 2004.
- Okçu, Abdülmecit, "Kur'an'da Renkler"(s.127-163) AÜİFD, Sayı:28, Erzurum 2007.
- Özel, Mustafa, *Kur'an ve Tefsir Terimleri Sözlüğü*, Kayihan Yayınları, İstanbul 2006.
- Özkeçeci, İlhan, *Doğu Işığı*, İstanbul 2006.
- Razi, Fahreddin, *Mefatihü'l Gayb*, Darü'l Fikr, 1. bsk. Beyrut1981/1401.
- Sa'lebi, Abdurrahman b. Muhammed, *Cevahirü'l Hisan fi Tefsir'il Kur'an*, Darü İhyai't Türesi'l Arabi, Beyrut ts.
- Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't Tefasir*, Dersaadet, İstanbul ts.
- Sağır, İdris, *Kur'an'da Zinet Kavramı*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Ün. SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2009.
- Stanyer, Peter(Ed.), *Geleceğin Ressamları İçin Anatomi*, Çev: Elif Baki, Alfa Basım Yayım, 1.bsk., İstanbul 2008.

- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Camiul Beyan an Te'vili Ayil Kur'an*, Darül Fikr, Beyrut 1999.
- Timuçin, Afşar, *Estetik*, Bulut Yayınları, 6. bsk., İstanbul 2003.
- Tirmizi, Muhammed b. İsa b. Sevre, *el-Camiu's Sahih*, Mustafa Babi el-Halebi, 2. bsk., 1968.
- Tunalı, İsmail, *Estetik*, Remzi Kitabevi, 7. bsk., İstanbul 2003.
- Yetkin, Suut Kemal, *Estetik Doktrinler*, Bilgi Yayınevi, 1. bsk., Ankara 1972.
- Yıldırım, Havva, *Kur'anda "Hüsn" Kavramı*, Uludağ Ün. SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bursa 2007.